

Branko Tošović

METAPLAZME U SLOVENSKIM JEZICIMA

UDK 805-5

Originalni naučni rad (Original Scientific Paper)

Ključne riječi: metaplazma, retroplazma, deglagolizacija, stilistika, slovenski jezici

Adresa autora: Prof. dr Branko Tošović, Filozofski fakultet, 71000 Sarajevo, F. Račkog 1. Fax: (071) 646 937

Primljeno: 15. 7. 1991.

Prihvaćeno: 1. 9. 1991.

U radu se razmatraju supstancionalne modifikacije jezičkih jedinica na fonotsko-fonološkom, morfološkom, sintaksičkom i tekstualnom nivou.

Pojam metaplazme označava modifikacije etalona putem dodavanja, oduzimanja, premještanja i zamjene strukturnih elemenata riječi, oblika, rečenice i teksta. Ako se pade od činjenice da u svakom jeziku postoji binarna opozicija protoplazme (etalona) i metaplazme (narušavanje etalona), nameće se pitanje kakva je priroda takve operacije. Na međujezičkoj ravni bogat materijal daju srodni jezici, kao što su slovenski. Odnos protoplazme i metaplazme u tim jezicima uslovljen je pristupom normi, koji je dosta raznolik. Postoji nekoliko slučajeva: a) da se u svim slovenskim jezicima radi o protoplazmi, npr. u srpsko-hrvatskom, ruskom, bugarskom, poljskom i češkom takav je slučaj sa većinom internacionalnih riječi (tipa *balkon*), b) da ono što je u jednom jeziku protoplazma, u drugome je metaplazma i obrnuto, npr. u ruskom je protoplazma *винó*, a u bugarskom je to metaplazma (razgovorni oblik, protoplazma *вiно*); u slovačkom pripajanje odrične riječi bilo kome obliku na -l daje protoplazmu (*nečakal* by som, *nebol* by som čakal, *bol* by som *nečakal*), dok u srpskohrvatskom i ruskom takav postupak vodi nastajanju metaplazmi; u ruskom, češkom, slovačkom infinitiv sa na -t (-t, -t, t') tipa *pisat*, *poslat*, *česat* je protoplazma, a u srpskohrvatskom metaplazma (*pisat*, *poslat*, *česat*); u bugarskom *колко* je protoplazma, u srpskohrvatskom je isti oblik (*kolko*) metaplazma.

Svaki slovenski jezik obrazuje svoj sistem metaplazmi. Navešćemo nekoliko primjera za poljski jezik:

1. upotreba nominativa umjesto instrumental: *Jestém Polak* (arh. i ekspr.) - protoplazma *Polakiem*, 2. interjekcijske metaplazme: *Para - buch*, *koła w ruch* (*Par - bub*, *koła u pokret*); 3. metateza: *On się poprawić* (*On se popravio*) - protoplazma, *On poprawić się* - metaplazma.

Da su metaplazme jezičke univerzalije, pokazaćemo na primjeru prevoda sa

francuskog na tri slovenska jezika - poljski, srpskohrvatski i ruski:

- (1) - *Et l'école, maman?*
- *L'école, eh bien, ce sera pour un autre jour...* (Germ-Par, 90)
- *A szkoła, mamó?*
- *Szkoła? Do szkoły pójdiesz kiedy indziej.* (Germ-War, 72)
- *A škola, majčice?*
- *Škola, ništa zato, ići ćeš drugi dan...* (Germ-Zag, 71)
- *A как же школа, мама?*
- *Школа? Что ж делать, завтра пойдешь.* (Жерм-Мос, 427)

U ovome slučaju imamo tipičan primjer sintaktoplazme - rečenice u kojoj je izostavljen jedan njen član.

- (2) Ah! bien! s'ils s'avisent de baisser les prix, *ils sont fichus!*

(Germ-Par, 71)

- No, ježeli zehca obniżyć pľace, to juž po nich! (Germ-War, 57)
- Gle ti to! Ako im dode na um da spuste cijene, oni su propali.
- (Germ-Zag, 57)
- Ах, так? Ну, если они вздумают снизить расценки - *крыша им!*
- (Жерм-Мос, 413)

Ovdje se jezici ne podudaraju i samo se u ruskom izrazito radi o metaplazmi.

- (3) *Voyons, à guand?* (Germ-Par, 108)
- Więc kiedy?* (Germ-War, 87)
- Molim vas kada ćemo to?* (Germ-Zag, 86)

Когда свадьба (Жерм-Зар, 442)

Eliptičnost originala nalazi adekvatan metaplazmatski izraz u sva tri slovenska jezika.

- (4) - *Vous permettez, n'est-ce pas? ma brave femme.* (Germ-Par, 109)
- *Pozwolicie, zacna kobieto, nieprawdaż?* (Germ-War, 79)
- *Vi dopuštate, zar ne, čestita ženo?* - Germ-Zag, 87

- *Вы разрешите, голубушка? Можно к вам?* (Жерм-М, 443)

Ruska metaplazma izdvaja se svojom deglagoličnošću.

Kao što se vidi, na kontrastivnom planu između jezika, posebno blisko srodnih, postoje podudarnosti, sličnosti i razlike.

Između ruskog i srpskohrvatskog jezika najviše ima podudarnosti u kategoriji fonoplazmi. U oba jezika zapažaju se svi postupci koji dovode do pojave metaplazmi: dodavanje, oduzimanje, premještanje, zamjenjivanje.

Prostriktivne metaplazme, odnosno one koje nastaju na bazi plus-postupka rjeđe su od restriktivnih, odnosno onih koje nastaju primjenom mini-postupka. Takav oblik metaplazmi ima dvije varijante: anaforski i epiforski. Anaforska metaplazma označava metaplazmu koja se dobija dodavanjem nekog strukturnog elementa početku etalona. U srpskohrvatskom jeziku takav je slučaj sa *najvoljeti*. U ruskom jeziku nismo zapazili takve slučajeve. Epiforska varijanta označava metaplazmu koja se tvori dodavanjem nekog strukturnog elementa kraju etalona. U retorici to se naziva paragom. U oba jezika broj takvih primjera dosta je

ograničen. Na fonološkom nivou u srpskohrvatskom se susreću slučajevi tipa *vehnuti/venuti*. Na morfološkom epiforske metafore predstavljene su primjerima sa postfiksalsnom tvorbom tipa: *vidider, nemojdet*. U ruskom jeziku prostriktivne metaplazme takve vrste dolaze u imperativu sa postfiksom -ка: *скажи-ка*.

Restriktivne metaplazme imaju daleko više podvrsta. Pokazaćemo to na glagolima, koji se u oba jezika podvrgavaju sljedećim tipovima destrukcije: a) fonološkom, b) morfološkom, c) sintaksičkom, d) tekstualnom. One dovode do pojave fonoplazmi, morfolaplazmi, sintaktoplazmi i tekstoplazmi. Sintaktoplazme i tekstoplazme predstavljaju formu zeroplazmi jer se radi o nultim glagolskim oblicima na nivou rečenice i teksta. Postupak kojim se dobijaju zeroplazme nazivamo deglagolizacijom. Skraćivanje glagolskih oblika u ruskom i srpskohrvatskom jeziku ima dva tipa: 1) pretvaranje analitičkih oblika u sintetičke, 2) potpuno ispadanje glagolskih oblika u rečenici i tekstu, što vodi nastajanju nultog znaka.

Fonoplazme predstavljaju supstancionalnu modifikaciju etalona na fonološkom nivou. Promjene glagolske supstance može biti na početku, u sredini i na kraju riječi. Posebna vrsta fonoplazmi nastaje zamjenom fonema. U srpskohrvatskom jeziku najtipičniji primjeri su *izio - izjeo* (protoplazma), *bjesniti - bjesnjeti* (protoplazma). U ruskom jeziku to su glasovne alternacije tipa: *сосредата-вичать* (protoplazma *сосредоточивать*) *вылесошу* (protoplazma *пылесосю*), *зажгет* (protoplazma *зажжет*), *лжу* (protoplazma *лгу*), *ляжь* (protoplazma *ляг*), *положь, выдь, вылазь, езжай, едь, ехай* (protoplazma *поезжай*) u imperativu.¹

U srpskohrvatskom jeziku fonološka skraćivanja obuhvataju gotove sve glagolske oblike: infinitiv (*zaboravit', po'vatati, 'apsiti*), sadašnje vrijeme (*jes', 'vatam, po'vata*), perfekt (*doš'o, priča', u'vatio*), aorist (*zadesi*), imperativ (*bjež'mo, nek', hajd', 'odi, stan', ček', pi'*), kondicional (*bi', bi' zaisk'o*), buduće vrijeme (*oćemo*).

U ruskom jeziku zapažaju se sljedeće specifičnosti. Prvo, ono što je u infinitivu srpskohrvatskog jezika metaplazma, u ruskom je protoplazma - up. sh. *čitati* i rus. *читать*. Samo neki ruski glagoli mogu imati takve metaplazme u infinitivu. To su glagoli sa osnovom na <s> i <z>, npr. *вывезть* (prost.), *вылезть* (prost.), *выползть* (razg.), *выцвезть* (prost.), *месть* (prost.), *пере-*

1 Svi ovi oblici imaju dijalekatski i kolokvijalni karakter.

нестъ (razg. i pjesn.), *цвѣсть* (razg. i pjesn.)² Drugo, u ruskom jeziku izdavaju se posebni ekspresivni oblici prošloga vremena - glagolsko-adjekcijske forme tipa *бух, прыг, толк, хлоп*. Ti krnji glagolski oblici označavaju trenutačnost radnje. U gramatika srpskohrvatskoga jezika takvi se oblici ne izdavaju u posebne glagolske likove, premda analiza ruskih primjera pokazuje da u jednim slučajevima mogu biti u funkciji glagolskih oblika (zadržavajući nominativnost i izražavajući prošlo vrijeme svršenog vida), u drugim dolaze kao uzvici (onomatopejskog karaktera) i, prema tome, lišeni su nominativnosti, nisu korelativni sa oblicima prošloga vremena svršenog vida, nemaju uza se zavisne riječi (npr. *"Тррах! Тах!"*) Oni se tretiraju kao uzvici onomatopejskog karaktera. Evo primjera iz srpskohrvatskog jezika:

Preskočim baštenski plot... i - *bub* u baštu (Ćopić. Bašta sljezove boje)

Morfoplazme nastaju kao rezultat pretvaranja analitičkih oblika u sintetičke. To znači da se u ruskom jeziku takvoj destrukciji mogu podvrgavati složeno buduće vrijeme, analitički oblici imperativa i kondicionala, a u srpskohrvatskom jeziku perfekt, pluskvamperfekt, futur II, analitički oblici imperativa, kondicionala i oblik pasiva. Kao što se vidi, srpskohrvatski jezik je u prednosti pošto je odnos 6:3. U ruskom jeziku navedene forme pružaju ograničene mogućnosti za obrazovanje metaplazmi. To su slučajevi tipa: 1) Будешь читать книгу? - *Буду*, 2) ispuštanje riječice *пусть* (*пускай*) u imperativu, 3) izostavljanje riječice *бы* u kondicionalu. Prvi i drugi slučaj susreće se i u srpskohrvatskom jeziku, a treći zahtijeva poseban komentar. Naime, u oba jezika segment **A** i **B** kondicionala podvrgava se potpunoj ili djelimičnoj destrukciji, koja dovodi do stvaranja fonoplazmi. U ruskom jeziku djelimična destrukcija ispoljava se u pretvaranju *бы* u *б*. U srpskohrvatskom jeziku djelimična destrukcija zasniva se na skraćivanju segmenta **B**, odnosno oblika 1. lica jednine i 1. i 2. lica množine: ja *bih* -> *bi*, mi *bismo* -> *bi*, vi *biste* -> *bi*. U razgovornom jeziku srpskohrvatskog jezika često se susreću neknjiževni krnji oblici *bi* umjesto *bih*, *bi* umjesto *biste*, *bi* umjesto *biste* (mi *bi* čitali, vi *bi* čitali, oni *bi* čitali). Radi se o procesu koji može dovesti do neutralizacije metaplazmi, odnosno do njihovog pretvaranja u protoplazme.

- И рада б, да духу не переведу. (Шолохов, Тихий Дон, I, 32)

- Ти *bi*, значи, pjesnika, то *bi* ти? (Kondžić, Silicijum front, 325-326)

U srpskohrvatskom jeziku morfoplazme obrazuju, u odnosu na ruski jezik, širi glagolsko-metaplazmatski sistem. Jedan od naizraženijih oblika metaplazmi je krnji perfekt. Destrukciji se obično podvrgava pomoćni glagol *jesam*, koji se

2 Njihov potpuni spisak daje Graudina i Icković u knjizi Грамматическая правильность русской речи (М., 1976, с. 198-199).

ispušta i sve semantičko i gramatičko opterećenje prelazi na radni glagolski pridjev:

Jer zbog nje i njene lepote palo je za pola sata sedam mrtvih glava oko njene kuće. *Pobili se* prosci i otmičari. Tri *se* porodice u crno zavile. A ona *umrla* oda žalosti (Andrić, Anikina vremena, 72).

Pluskvamperfektivne metaplazme takode se zasnivaju na izostavljanju pomoćnog glagola:

Bogami *se* ja *bio* *prepao* da ti dolaziš neakvim drugim putem (Ćopić, Prolom, 223)

Futurske metaplazme nastaju na dva načina:

b) izostavljanjem infinitiva - E baš *ću* do njega da vidim šta će biti (Ćopić, Prolom, 108)

b) izostavljanjem pomoćnog glagola:

- Valja za to plaćati.

- Ma ko *plaćati*? Zar sam ja za to kriv, a? (Ćopić, Bašta sljezove boje, 222)

U pasivu takode se izostavlja pomoćni glagol:

- Je si li čuo - *ranjen* komadant! (Ćopić, Prolom, 639)

Sintaktoplazme predstavljaju zeroplazme na nivou rečenice. To su različiti vidovi cliptičnih rečenica. Evo jednoga primjera u kome naš kondicional potpuno nestaje iz rečenice:

"I čovjeka (= bih ubio), morao bih." (Kondžić, Silicijum front, 100)

Najzad nekoliko riječi o deglagolizaciji. Pod ovim pojmom podrazumijevamo postupak koji vodi nastajanju tekstoplazmi. One predstavljaju najviši stepen destrukcije i sastoje se u tome što iz teksta potpuno nestaje jedna od centralnih vrsta riječi - glagol. Najširu primjenu ovaj postupak ima u poeziji, jer je u većim tekstualnim cjelinama, kakve su prozne, teško i gotovo nemoguće realizovati ovaj postupak. Tačnije, ovdje vlada sljedeća zakonitost: što je tekst veći, vjerovatnoća pojave zeroplazmi je manja.

U svim slovenskim jezicima deglagolizacija je toliko izražena da se može izdvojiti posebna vrsta poetskog stvaralaštva - bezglagolska poezija.

Navešćemo samo nekoliko primjera:

a) **Srpskohrvatski jezik**

Kamen iznad kamena.

Ni kuću od njega

ni u kuću s njim.

Kamen ispod kamena.

Ni u riječi s njim

ni riječi od njega.

Dara Sekulić. Bakije.

b) **Ruski jezik:**

Дума за думой, волна за волной -

Два проявления стихии одной.
В сердце ли тесном, в безбрежном ли море
Здесь - в заключении, там - на просторе
Тот же вечный прибой и отбой,
Тот же все призрак тревожно-пустой.

(Ф. И. Тютчев. Дума зя думой, волна за волной... (1851)

c) Makedonski jezik:

Урнатица.
Сид или каен?
Зелен мов во секоје длабнатица.
Жолт гуштер - домакин стамен.
Сонце безразлично до урнатината.

Блаже Конески. Ете ја вистината.³

d) Poljski jezik

Allegretto

Nocne WYPYCHANIE PTAKÓW,
nocne KURSY STENOGRAFII,
nocny TEATAR KRÓL SZLARAFII,
nocne GORSETY KOLUMBIA,
nocny TRAMWAJ, nocna TRUMNA,

nocny FRYZJER, nocny RZEŹNIK,
nocny chór męski CZEŚĆ PIEŚNI,

nocne SERY, nocne MLEKO,
nocne TAŃCE WIECZYSTEGO,
nocne DZIŚ PARÓWKI Z CHRZANEM,
nocne TOWARY MIESZANE,

nocna strzałka: PRZY KOŚCIELE!
nocny szyld: TYBERIUSZ TROTZ,
slowem, nocni przyjaciele,
wieczny wiatr i wieczna noc

Konstanty Ildefons Galczyński (1905-1953). *Zaczarowana dorozka*.⁴

Bitan razlog za proučavanje metaplazmi u slovenskim jezicima vezan je za prevođenje. Poznato je da ova lingvistička disciplina kao jedan od vrhunskih

³ Блаже Конески. *Места и мигови*. - Мисла, Скопје, 1981, с. 85.

⁴ Teresa Garnysz-Kozłowska, Joanna Rapacka. *Polska literatura współczesna 1918-1968*. - Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1971, 277 s. Str. 130-132.

kriterija ističe maksimalnu adekvatnost na svim jezičkim nivoima. Ta adekvatnost ovdje dolazi na velika iskušenja. Govoriti o adekvatnosti kada su u pitanje metaplazme znači otprilike ovo: ako u jednom jeziku u originalu stoji metaplazma, u prevodu treba da se nađe njoj odgovarajuća. A koliko je to realno? Koliko se recimo, naš krnji perfekt tipa "Pala magla" može prevesti na ruski jezik kada u ruskom jeziku takva ili slična metaplazma ne postoji. Metaplazme su kao oblik narušavanja jezičke norme u svojoj biti stilemi, odnosno ekspresemi. Ako se ne radi o metaplazmama koje nastaju u formi grešaka, već ako je u pitanju svjesno narušavanje jezičke supstance, onda imamo posla sa stiloplazmama. Sve ovo govori o tome da istraživanje metaplazmi pretpostavlja analizu u okviru više discipline: opšte lingvistike, teorije standardnog jezika, stilistike, gramatike, leksikologije, teorije prevodenja.

Posebno pitanje predstavlja dekodiranje metaplazmi. To je, možda i naj-složeniji problem. Proces dešifrovanja metaplazmi možemo označiti kao proces rekonstuisanja etalona, odnosno protoplazmi. Pošto se ovdje radi o subjektivnom procesu koji može da dadne različita rješenja, neophodno je uvesti poseban termin za ono što se dobija kao rezultat dekodiranja. Mi smo se opredijelili za pojam retroplazme, koji označava potencijalnu jezičku supstancu, odnosno njen smisao. Što idemo dalje od fonoplazmi ka tekstoplazmama, nalaženje retroplazmi postaje sve složenije. Recimo, u fonoplazmi *došo* lako je rekonsturisati propušteni elemenat (fonemu-glas <a>). Svako pojačavanje destrukcije vodi otežavanju dešifrovanja. Realno sve vrste metaplazmi, izuzev zeroplazmi, mogu dati retroplazme identične protoplazmama.

Kao ilustraciju procesa dekodiranja metaplazmi, njegove relevantnosti i složenosti navešćemo sintaktoplazmu koja je u posljednje vrijeme posebno aktuelna. To je naslov poznate i popularne monodrame Josipa Pejakovića *On meni nema Bosne*. Smisao i stilistički naboj ovoga dramskoga teksta nalazi se u zeroplazmi lociranoj između riječi *meni* i *nema*. Postavlja se pitanje šta je ovdje izostavljeno. Zeroplazma u iskazu *On meni nema Bosne* naizgled ima prilično jasan i ograničen broj retroplazmi. Međutim, kraći eksperiment koji smo izvršili pokazuje da se pri dekodiranju dobija priličan broj retroplazmi. Čak ako se zadržimo na najrealnijim asocijacijama, broj je imponzantan - iznosi više od 150. Dekodiranjem dobijamo različite tipove retroplazmi:

1) jedan glagol u formi sadašnjeg vremena (*kaže, govori, zbori, mrmlija, lupa, priča, dokazuje, ukazuje, objašnjava, pojašnjava, precizira, tumači*), aorista (*reče, provali, odvali*), krnjeg futura (*će*), perfekta (*je rekao...*), konstrukciji sa *da* ili *kako* (*kaže da ako..., da kaže...*); 2) dva glagola (*usuduje se reći - da rekne, da se usudi reći, može reći, smije reći*); 3) spoj glagol + imenica: *priča priču (da, kako)*; 4) spoj dva glagola i imenice: *usuduje se reći (da rekne, kazati...)*; 5) imenica (čime i dalje ostaje eliptični oblik): (*šuplju*) *priču*; 6) glagolski uzvik - *bub, tras*; 7) adverbijali - *tako i tako, jasno, zalud (je sve), vrlo ozbiljno, gotovo sugestivno, u*

šali, pola u šali pola u zbilji, tek onako, iz vedra neba, iz čista mira, iznebuha, iz pakosti, od bijesa, iz zezancije, iz sveg glasa, kao zainat, baš zainat, uzgred, usput, šapatom, bez dileme, bez ikakva povoda, malo-malo pa, pred svima, u četiri oka, kasno uveče, tek što izadosmo, nisam se ni probudio...; 8) **obraćanje - a)** obraćanje sagovorniku: sinko, brate, jarane, družo, gospodine, frajeru, budalo, mangupe, Pero, Mujo, Bosanac, Bošnjo, dečko, druškane, brate, burazeru, mladiću, stari, matori, cobra; da se mi razumijemo, da ne bude zablude, da ne bude nejasnoće, da ne bude zablude, šta bi htio, kako da ti kažem, ne tuguj, ne žali, pomiri se (sa činjenicom), smiri se, shvati (već jednom), čista stvar, jasna stvar, nema tu šta da se priča (da se kaže), nećemo dalje, šta se tu može, šta hoćeš, šta ćeš, šta možeš učiniti, šta ti ja mogu, ne trebamo se prepirati, ne treba se svadati, ne treba diskutovati, nema diskusije, **b)** obraćanje u formi **psovki**: majku ti, majku ti..., da ti... majku, da ti oca, majku mu, 9) **retoričko obraćanje** - šta se ima tu pričati, šta da ti pričam, šta da se kaže, šta se može, šta ćeš, 10) **uzvik** - Zdravo! - Gotovo je! Gotovo! - Čao, adio, gud-baj, aufiderzen, 10) **poštapalice, umetnute riječi, prazitske riječi** - ovaj, bre, bolan, čoce, asti gospu, kaj, - elem, ko biva, 11) **uvodenje u upravni govor**: ovako kaže, ovako će ti (meni), ovim će (ti) riječima 12) **umetnuta rečenica**: da nas niko ne čuje, neka svi čuju, neka se zna, kako ga nije stid (sramota), kako ima obraza, nećes vjerovati, ko da sam ja lud (blev, glup), kao da ja ne razumijem, da me naljuti, da mi napakosti, da mi stavi do znanja, da me ponizi, 3) **komentar** - kakav je kreten (mangup, budala, frajer), baš je budala, e jes' kreten, e budale, ja budale, zaboga budale, da ti stane pamet, - da me naljuti, da meni prosipa pamet (folove) kako, dotle je došlo, radi zezancije, zamisli, 4) **zaklinjanje** - djece mi, gospoda mi boga jedinog, alaha mi, dina mi, dabogda umro ako lažem, 15) **u formi želja** - da samo čuješ itd.

Iz svih ovih pojedinačnih asocijacija i asocijativnih nizova može se stvoriti **globalna retroplazma**. Da bismo se uvjerali u realnost navedenih retroplazmi, imali smo razgovor sa autorom monodrame Josipom Pejaković. On smatra da su sva navedena rješenja u principu moguća (pogotovo kada se zeroplazma promatra u uskom kontekstu). Pejaković je potvrdio našu pretpostavku da se u pisanju monodrame nije imala u vidu neka konkretna metaplazma, ali da su osnovnom duhu teksta najbliže retroplazme (1) *će*, (2) *da rekne* i (3) *smije reći*. Koliko je

ponekad teško doći do retroplazme, ilustrovao je J. Pejaković sljedećim primjerom. Na Vlašiću je jednom ostao zatečen kada mu se jedan seljanin obratio: "Nemoj njihur toji šutu", što je mogao shvatiti samo onaj koji je tu živio (a značilo je: "Nemoj ih dirati - oni šute").⁵

Analiza pokazuje da se pojam metaplazmi može produktivno iskoristiti u proučavanju slovenskih jezika. Uvođenjem ovog pojma dobija se novi ugao gledanja na jezičke fenomene. Vrijednost novine je i u tome što se kategorija pravilnog i nepravilnog astrahuje kao lingvistički nerelevanta opizicija i što se u prvi plan ističu jezički procesi bez društvene valorizacije. Time sve jezičke činjenice dobijaju ravnopravan tretman. Ovaj pristup istovremeno potencira stav da su centar i periferiju jezičke uslovnosti koje oštro problematizira jezička praksa i umnogome koriguje sam razvitak jezika. Termin metaplazme popunjava prazninu u postojećoj lingvističkoj terminologiji vezanu za prisutnost (implicitnost) jezičke materije u supstancionalnim modifikacijama.

IZVORI

1. **Andrić Ivo**. *Anikina vremena*. - Savremena književnost naroda i narodnost BiH u 50 knjiga, knj. 4. - Svjetlost, Sarajevo, 1984/85.
2. **Čopić Branko**. *Prolom*. - Savremena književnost Bosne i Hercegovine u 50 knjiga, knj. 7, Svjetlost, Sarajevo, 1984/85, 685 s.
3. **Čopić Branko**. *Bašta sljezove boje*. - Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, knj. 8. Svjetlost, Sarajevo, 1984/85.
4. **Garnysz-Kozłowska Teresa, Rapacka Joanna**. *Polska literatura współczesna 1918-1968*. - Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1971, 277 s.
5. **Kondžić Muhamed**. *Silicijum front*. - Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, knj. 47. Svjetlost, Sarajevo, 1984/85, 402 s.1.
6. **Germ-Par: Emile Zola**. *Germinal*. - Paris, 1978.
7. **Germ-War: Zola Emil**. *Germinal*. - Warszawa, 1987.
8. **Germ-Zag: Zola Emiće**. *Germinal*. - Zagreb, 1989.
9. **Жерм-Мос: Золя Эмиль**. *Жерминаль*. - Москва, 1988.

5 Josip Pejaković je naveo još nekoliko metaplazmi iz narodnog govora, koji on dobro poznaje, odlično oponaša i reprodukuje u svojim monodramama. Ipak, na jednu od njih treba obratiti posebnu pažnju. Naime, kada je seljanima pomagao u gradnji neke kuće, jedan od njih mu je zamjerio što se udaljio i nije s njima razgovao. Prvo je rekao: "E, j... ga ti!" i stao. Prošlo je zatim više od dva sata da bi nastavio: "Ti ode, a ja mislio da ćeš mi nešto opričati."

10. Шолохов Михаил. *Тихий Дон*. Собрание сочинений в семи томах. Книга первая. - Молодая гвардия, Москва, 1956, 400 с.

LITERATURA:

1. Граудина Л. К., Ицкович В. А., Катлинская Л. П. *Грамматическая правильность русской речи*. - Наука, Москва, 1976, 455 с.
2. Tošović Branko. *Deglagolizacija kao umjetnički postupak u ruskoj i našoj poeziji*. - Književni jezik, Sarajevo, 1986, br. 15/3-4, s. 327-330.
3. Tošović Branko. *Glagolska metaplazma*. - Književni jezik, Sarajevo, 1990, br. 1, str. 17-28;
4. Tošović Branko. *Metaplazme u jeziku*. - Prizma, Sarajevo, 1991, s. 29-37.

Бранко Тошович

МЕТАПЛАЗМЫ В СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

Предметом анализа является метаплазма - операция, при которой нарушается сигнальная (линейная) информация добавлением, сокращением, перемещением или заменой структурного элемента. Каждый славянский язык обладает своей системой метаплазм. Отношение протоплазмы (эталона, исходной формы) и метаплазмы в этих языках зависит от характера нормы. Отличия, наблюдающиеся в славянских языках, обусловлены спецификой грамматических систем каждого из них. Исследование конкретного материала показывает, что метаплазмы имеют общезыко́вой характер.

Ю. А. Бельчиков

ВОПРОСЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ
ПРИ ЧТЕНИИ РУССКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ ИНОСТРАННЫМИ УЧАЩИМИСЯ

UDK 800.7

Pregledni rad (Review)

Ključne riječi: страноведение, лексика, комментарий, контекст, реалия.

Adresa autora: СССР, 117485 Москва, Институт русского языка имени А. С. Пушкина, улица Волгина 6, Ю. А. Бельчиков

Primljeno: 15. 3. 1991.

Prihvaćeno: 1. 9. 1991.

U radu se razmatraju interkulturološka pitanja komuniciranja stranih studenata prilikom čitanja ruskih književnih tekstova.

Общепедагогическая и методическая значимость чтения художественной литературы на изучаемом языке (в нашем случае - русской литературы) состоит в том, что "изысканная словесность" представляется незаменимым источником ознакомления иноязычных учащихся с национальной культурой поэтического слова, с национальной - русской - речевой культуры, с известной совокупностью страноведческих категорий (в их иерархичности и взаимной соотнесенности), с живым, непосредственным функционированием лингвострановедческих явлений (национально-самобытных коннотаций), предстающих в реальных социально-, культурно-исторических контекстах, переломленных в идейно-эстетической, художественно-образной системе и композиционно-речевой структуре конкретного художественного произведения.

Для иностранного читателя, лишенного естественного для носителя языка языкового окружения, изолированного от "среды бытия" изучаемого языка, возможность ознакомиться с художественной литературой на данном языке - обстоятельство исключительной важности еще и потому, что в ней смоделирована культура (в самом широком смысле этого слова) того народа, язык которого изучается, его психический склад, восприятие действительности - его менталитет (как сейчас говорят), "культурная среда" данного языка, репрезентативные фрагменты